

UPUTE ZA PISANJE AKADEMSKIH RADOVA

ANTEA BOKO I VANJA PAVLOV

Komunikacija i mediji
SVEUČILIŠTE U SPLITU

UPUTE ZA PISANJE AKADEMSKIH RADOVA

AUTORICE:

Antea Boko

Vanja Pavlov

RECENZENTI:

prof. dr. sc. Viktorija Car, Komunikacija i mediji, Sveučilište u Splitu

doc. dr. sc. Nebojša Lujanović, Komunikacija i mediji, Sveučilište u Splitu

Vijeće samostalnog sveučilišnog studija Komunikacija i mediji i Novinarstvo u suvremenim medijima na svojoj je sjednici održanoj 28. listopada 2024. godine (Klasa: 602-02/24-01/03, Urbroj: 2181-202-25-21/6-62) prihvatilo ovaj priručnik kao obaveznu literaturu na predmetima Akademsko pisanje I i Akademsko pisanje II.

Priručnik je objavljen na mrežnim stranicama studija: kim.unist.hr

SADRŽAJ

Što je akademski rad?	2
Kritički prikaz.....	3
Esej	3
Seminarski rad	4
Znanstveni članak	4
Završni rad	5
Diplomski rad.....	5
Plagiranje / Akademsko poštenje	6
Pravila citiranja	8
Citiranje, parafraziranje, sažimanje.....	8
Citatnice	10
Fusnote.....	11
Endnote	11
Bibliografske jedinice	13
Pravila korištenja APA citatnog stila prilikom navođenja izvora	14
Pravila izrade popisa literature	18
Forma i tehničke karakteristike rada	24
Kako numerirati stranice akademskog rada?.....	25
Zašto je važno koristiti odlomke?	27
Jezik, stil, pravopis i gramatika	27
Kako napisati akademski rad?	28
Proces odabira i definiranja teme	28
Problem, istraživačka pitanja, (hipo)teze i metodologija	29
Nacrt rada.....	29
Kako pronaći relevantne izvore?.....	30
Strukturiranje akademskog rada.....	30
Elementi akademskog rada.....	32
Naslov i naslovna stranica	32
Sadržaj	34

Uvod	34
Središnji dio rada	34
Zaključak.....	35
Popis literature.....	35
Popis ilustracija.....	36
Prilozi.....	36
Sažetak i ključne riječi	36
Literatura	38
Ilustracije	39

Što je akademski rad?

Akademski radovi dijele se u tri osnovne skupine. Prvu čine znanstveni radovi koji donose znanstvenu inovaciju, dakle znanstveni radovi u užem smislu, a primjeri su izvorni znanstveni članak, pregledni članak, prethodno priopćenje, monografija i studija. Stručni radovi, koji primjenjuju i šire znanstvene spoznaje, prije svega u edukativne svrhe, čine drugu skupinu akademskih radova i u njih spadaju stručni članak, recenzija, prikaz, izvješće i udžbenik. U zasebnu se skupinu izdvajaju akademski radovi. Treću skupinu akademskih radova čine studentski radovi koji su dio obaveza na prijediplomskim, diplomskim i poslijediplomskim studijima, a osnovne vrste takvih akademskih radova su: kritički prikaz, esej, seminarki rad, završni rad, diplomski rad, specijalistički poslijediplomski rad, doktorski rad, odnosno svi radovi koji se pišu u svrhu iznošenja nalaza znanstvenog i stručnog rada – znanstveni članak i stručni članak (Oraić Tolić, 2011; Silobrić, 2003; Tkalac Verčić i dr., 2010; Zelenika, 1998).

Redom od kritičkog prikaza prema doktorskom radu opseg akademskih radova raste te oni u sve većoj mjeri kvalitetom iz stručnih prelaze u znanstvene radove. Opseg kritičkog prikaza, eseja i seminarskog rada ovisi o nastavnom planu pojedinoga predmeta odnosno unutarnoj organizaciji rada i raspodjeli studentskog opterećenja na pojedinom predmetu. Navedeni radovi pišu se u sklopu nekoga predmeta te donose udio u njegovim ECTS bodovima. Navedeni su radovi dio obrazovnog procesa tijekom studiranja, dok je za završni, diplomski, specijalistički poslijediplomski i doktorski rad specifično što njihova obrana označava kraj obrazovnog procesa i stjecanje određene akademske titule (Oraić Tolić, 2011; Zelenika, 1998).

U bolonjskom modelu trogodišnji ili četverogodišnji prijediplomski studij završava pisanjem završnog rada i njegovom uspješnom obranom student/ica stječe titulu prvostupnika/ce. Jednogodišnji ili dvogodišnji diplomski studij završava pisanjem diplomskog rada. Nakon pet godina studija (3+2 ili 4+1) stječe se titula magistra/e struke. Diplomski je rad kvalitetom stručni rad i sadrži samostalno rješavanje problema iz struke te neke oblike originalnosti u obradi teme (Oraić Tolić, 2011; Silobrić, 2003; Zelenika, 1998). Nakon diplomskog studija u bolonjskom se sustavu obrazovanje može nastaviti na jednogodišnjim ili dvogodišnjim poslijediplomskim specijalističkim studijima, te se po završetku takvog studija stječe titula sveučilišnog/e specijalista/ice. Taj se studij okončava obranom završnog specijalističkog rada. Poslijediplomsko se obrazovanje može ostvarivati i u sklopu poslijediplomskog dokorskog studija, koji završava obranom dokorskog rada i stjecanjem titule doktora/ice znanosti ili doktora/ice umjetnosti. Doktorski je rad samostalni znanstveni rad, s originalnom temom, metodologijom i

rezultatima, kojim se dobiva licencija za znanost (Dunleavy, 2005; Oraić Tolić, 2011; Silobrčić, 2003; Zelenika, 1998).

Kritički prikaz

Kritički prikaz stručni je rad u kojem student/ica iznosi vlastito mišljenje o izabranom znanstvenom, stručnom ili umjetničkom djelu u svrhu proširivanja i produbljivanja znanja iz područja predmeta iz kojeg se izrađuje. Izradom kritičkog prikaza student/ica osposobljava se za kritičko, objektivno, znanstveno prosuđivanje i vrednovanje tuđeg rada. Od studenta/ice se očekuje da:

1. ukratko iznese osnovne zaključke izabranog djela
2. odredi vrijednost i aktualnost izabranog djela s obzirom na ostala teorijska promišljanja o nekom području
3. obrazloži primjenjivost izabranog djela u suvremenoj praksi
4. iznese vlastito mišljenje o izabranom djelu.

Važno je da svi zaključci koje student/ica iznese budu utemeljeni i dobro obrazloženi te da ne iznose kritike izabranog djela u literarnom smislu, budući da to nije predmet kritičkog prikaza. Okosnica za izradu kritičkog prikaza može biti bilo koji znanstveni ili stručni tekst ili umjetnički rad. Preporučeni opseg kritičkog prikaza je 500 do 1 500 riječi (Tkalac Verčić i dr., 2010).

Esej

Esej je kritički i dijaloški prikaz određene teme ili područja. Tema eseja može biti određeno pitanje/mišljenje ili određeni problem/područje koje je potrebno proučiti i raspraviti. Esej obrađuje različite poglede na izabranu temu na jasan, logičan, razumljiv i promišljen način, ali ujedno mora dati uvid u argumente i zaključke studenta/ice o izabranoj temi. Iznijeti argumenti, mišljenja i zaključci moraju biti potkrepljeni dokazima, empirijskim podacima te mišljenjima stručnjaka u području koje se obrađuje. Dakle, svrha eseja je da pokaže da student/ica može oblikovati i „braniti“ argumente koje iznosi, da poznaje relevantnu literaturu i da o njoj kritički promišlja, te da pokaže sposobnost studenta/ice da se aktivno uključi u akademsku raspravu. Opseg eseja kreće se između 1 000 i 3 000 riječi.

Seminarski rad

Seminarski rad kraći je akademski rad u kojem samostalno u pisanom obliku student/ica obrađuje odabranu temu. Izrada seminarskog rada standardna je obveza na visokoškolskim institucijama u svrhu proširivanja i produbljivanja znanja iz područja kolegija iz kojeg se izrađuje. Izradom seminarskog rada student/ica treba dokazati da je sposoban/sposobna samostalno promišljati i zaključivati o odabranoj temi te je ispravno obraditi na teorijskoj i/ili empirijskoj razini. Na teorijskoj razini od studenta/ice se očekuje da obradi spoznaje vezane uz neko područje na temelju akademske literature, dok se na empirijskoj razini od studenta/ice očekuje da istraži neko područje u stvarnosti. Pri pisanju seminarskog rada od studenta/ice se očekuje da razumije kontekst istraživanja u koji smješta temu svog istraživanja, sposobnost da objasni potrebu bavljenja upravo izabranom temom, zatim određivanje važnosti i doprinosa vlastitog istraživačkog pitanja i formuliranje vlastite teze. Važno je da student/ica izradom seminarskog rada pokaže da zna pronaći i koristiti se literaturom, da poznaje temelje provođenja primarnih istraživanja kao i da poznaje pravila izrade akademskog rada. Temu seminarskog rada student/ica dogovara u razgovoru s predmetnim nastavnikom. Poželjno je da studenti sami predlože teme seminarskog rada. Time pokazuju svoju osjetljivost za probleme, ali i interes za predmet. Preporučeni opseg seminarskog rada je 3 000 do 4 500 riječi (Tkalac Verčić i dr., 2010). Važno je napomenuti da bi seminarski rad trebao sadržavati minimalno između 15 i 20 prethodno proučenih bibliografskih jedinica.

Znanstveni članak

Znanstveni članak doprinosi razvoju znanosti iznoseći rezultate istraživanja provedenih primjenom metodologije znanstvenog istraživanja. Znanstveni članak objavljuje se u znanstvenom odnosno u znanstveno-stručnom tiskanom ili online časopisu, zborniku radova sa znanstvenog odnosno znanstveno-stručnog skupa, zbirci radova odnosno kao poglavlje u knjizi. Da bi znanstveni članak bio objavljen, mora proći recenzijski postupak koji je uglavnom dvostrano slijep odnosno anoniman. Dakle, znanstveni članak može biti ili prihvaćen za objavljivanje u izvornom obliku, prihvaćen nakon otklanjanja primjedbi recenzenata ili odbijen. Svrha recenzijskog postupka je višestruka: odluka o kvaliteti rada, unapređenju i kategorizaciji rada (Tkalac Verčić i dr., 2010). Duljina znanstvenog članka određena je od strane časopisa odnosno zbornika za koji se piše. Opseg znanstvenog članka može biti od 5 000 do 8 000 riječi. Ono što razlikuje znanstveni članak od seminarskog odnosno završnog rada, osim procesa recenziranja i objavljivanja, je njegov opseg, ali i kvaliteta odnosno razina zahtjevnosti. Također, znanstveni članak nije obvezni akademski

rad tijekom prijediplomskog i diplomskog procesa studiranja, dok seminarski i završni radovi to jesu.

Završni rad

Završni rad akademski je rad čijom izradom i izlaganjem student/ica stječe titulu prvostupnika/ce. Svrha izrade završnog rada je proširivanje i produbljivanje znanja iz područja predmeta iz kojeg se izrađuje. Završni rad predstavlja originalno istraživanje ili analizu teme koja je relevantna za područje studija. Prilikom izrade završnog rada od studenta/ice se očekuje da predstavi vlastito, originalno istraživanje ili analizu teme koja je značajna za područje studija. Točnije, od studenta/ice se očekuje da izradi sintezu prethodnog znanja, istraži literaturu, izvrši istraživanje, odnosno analizu teme i da pruži vlastiti doprinos znanju u određenom području. Izradom završnog rada student/ica stječe samopouzdanje u usvojenom znanju i sposobnost za dodatno učenje iz obvezne ili dopunske literature. Preporučeni opseg završnog rada je od 10 000 do 12 000 riječi, dok je preporučeni broj bibliografskih jedinica, koje bi završni rad trebao sadržavati, između minimalno 20 do 50 bibliografskih jedinica.

Diplomski rad

Diplomski rad akademski je rad koji se piše na samom završetku diplomskog studija. Svrha izrade diplomskog rada je proširivanje i produbljivanje znanja iz područja predmeta iz kojeg se izrađuje. Izradom diplomskog rada student/ica dokazuje svoju sposobnost promišljanja i zaključivanja o odabranoj stručnoj temi na način da je obradi i teorijski i empirijski. Na teorijskoj razini od studenta/ice se očekuje da na temelju opsežne literature da pregled činjenica, spoznaja, zaključaka o izabranoj temi, kao i da dokaže sposobnost odabira literature, njenog razumijevanja i sposobnost zaključivanja. Na empirijskoj razini od studenta/ice se očekuje da odabranu temu istraži na temelju dostupnih sekundarnih podataka ili na temelju vlastitih primarnih podataka. Time student/ica dokazuje poznavanje znanstvene metodologije prikupljanja primarnih i sekundarnih podataka. U praksi nisu rijetki isključivo teorijski diplomski radovi, uglavnom kada se radi o vrlo zahtjevnim i rijetko obrađenim temama, no bilo bi poželjno da diplomski rad sadržava i empirijski dio. Važno je da student/ica izabere onu temu diplomskog rada koju je vrlo motiviran istražiti, o kojoj ima predznanje ili iskustvo stečeno u praksi (Tkalac Verčić i dr., 2010). Opseg diplomskog rada kreće se od 12 000 do 15 000 riječi, dok je preporučeni broj bibliografskih jedinica za diplomski rad minimalno 50.

Plagiranje / Akademsko poštenje

Vrijednost akademskog rada ni u kojem slučaju ne umanjuje korištenje i navođenje radova drugih autora. Naprotiv, ono pokazuje poznavanje relevantne literature, područja i argumentiranog povezivanja izvora. No, iznimno je važno da se student/ica, prilikom navođenja literature, na svaki tuđi dio rada bezrezervno pozove. Koncepti, ideje, mišljenja, zaključci, podaci, informacije itd. mogu se preuzeti od drugih autora, ali se uvijek treba navesti iz kojeg su bibliografskog izvora preuzeti (Tkalac Verčić i dr., 2010). Bez obzira citira li se tuđi rad (tekst se preuzima od riječi do riječi), parafrazira (prepričava vlastitim riječima) ili interpretira (tuđi koncepti, nalazi i zaključci tumače se na vlastiti način), izvore je potrebno navesti! Neoznačeni dijelovi rada koji su preuzeti od drugih autora predstavljaju prisvajanje tuđih dostignuća i nazivaju se plagijatom. Plagijat je svako književno, znanstveno ili drugo djelo nastalo prisvajanjem tuđeg rada prepisivanjem u cjelini, u bitnim ili u prepoznatljivim dijelovima (Tkalac Verčić i dr., 2010), dok je plagiranje prisvajanje nečijeg rada kao vlastitoga te je riječ o najgorem obliku kršenja kodeksa akademskog integriteta, najvećem etičkom prijestupu u akademskoj zajednici, protivnu njenim temeljnim vrijednostima (Oraić Tolić, 2011). Plagiranje je u tehničkom smislu svako nepravilno citiranje, parafraziranje i sažimanje. Također, poseban oblik plagiranja pri izradi akademskih radova je samoplagiranje. Samoplagiranje je čin ponovnog korištenje vlastitog starog rada, bez jasnog navođenja i dopuštenja, na način koji navodi čitatelja da misli da je riječ o novom radu. Također, diplomski rad i završni rad moraju biti originalni, što znači da ne mogu nastati preradom nekog prethodnog vlastitog rada koji je već iskorišten u svrhu stjecanja ECTS bodova i ocjene. Svako plagiranje podliježe moralnim i zakonskim sankcijama. U skladu s tim svaki završni i diplomski rad trebaju sadržavati izjavu o akademskoj čestitosti koja je objavljuje na stranici prije Sadržaja (Slika 1).

Slika 1.

Izjava o akademskoj čestitosti

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, _____, OIB _____,

izjavljujem da sam samostalno izradio/izradila završni rad pod naslovom:

Svojim potpisom jamčim:

- da sam jedini autor/jedina autorica ovoga završnog rada,
- da su svi korišteni izvori literature primjereno citirani ili parafrazirani te popisani u literaturi na kraju rada,
- da ovaj završni rad ne sadrži dijelove radova predanih na Sveučilištu u Splitu ili drugim ustanovama visokog obrazovanja radi završetka sveučilišnoga ili stručnog studija,
- da je elektronička verzija ovoga završnog rada identična tiskanoj verziji,
- da sam upoznat/upoznata s odredbama Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Splitu.

U Splitu, _____

(datum)

(potpis studenta/ice)

Pravila citiranja

Kao što je ranije rečeno, vrijednost akademskog rada ni u kojem slučaju ne umanjuje korištenje i navođenje radova drugih autora. No, iznimno je važno da student/ica precizno, jasno i detaljno navede sve vrste izvora informacija. Osnovni izvor takvih informacija čine znanstvena djela, točnije znanstvena literatura. Literatura se koristi kako bi se potkrijepile vlastite tvrdnje na način da se prenose tuđe misli, argumenti, ideje, zaključci i/ili riječi. Tri su osnovna načina uporabe literature:

1. izravno prenošenje, odnosno citiranje,
2. parafraziranje (prepričavanje),
3. sažimanje.

Citiranje, parafraziranje, sažimanje

„Citiranje je preuzimanje teksta iz drugih izvora od riječi do riječi, u kojem slučaju je preuzeti tekst potrebno staviti u navodne znakove“ (Tkalac Verčić i dr., 2010, str. 17). Dakle, ono preuzeto iz tuđeg rada važno je jasno označiti u vlastitom tekstu. Citati su oblik uporabe literature u kojem se dijelovi tuđeg teksta doslovno preuzimaju. Citira se kada tuđe riječi podupiru vaše stajalište ili mu se suprotstavljaju, kada imaju autora i kada su nove, kao i zbog priznavanja drugih autora, zaštite od plagijata, snage argumentacije te širine informacije (Oraić Tolić, 2011). Citati dugi dva do tri retka ugrađuju se u vlastiti tekst, a oni duži od tri retka teksta trebali bi se izdvojiti iz vlastitog teksta u zasebni odlomak, koristeći nešto veće margine i/ili nešto manju veličinu fonta u odnosu na vlastiti tekst. Odmah iza citata navodi se izvor iz kojeg je citat prenesen putem citatnice. Načela dobrog citiranja objašnjeni sažeti su u Tablici 1.

Haramija (2014, str. 452) ističe da bi Internet „ponajprije trebao biti sredstvo dijaloga i mobilizacije pristaša, a ne sredstvo promidžbe odnosno oglašavanja.“

Tablica 1.

Načela dobrog citiranja

referentnost	odnosi se neposredno na temu, nije samo ukras u tekstu
točnost	identičan je s izvornikom
obilježnost	označen je navodnicima (ili kao odvojeni odlomak)
funkcionalnost	ima ulogu u argumentaciji – može biti ilustrativni, polemički ili dijaloški
inkorporiranost	pitko (logički i formalno) je ugrađen u tekst

Izvor: prilagodile autorice prema Oraić Tolić (2011).

„Parafraziranje je prepričavanje tuđeg teksta vlastitim riječima. Koristi se u slučaju kada se želi preuzeti veći dio teksta, jer se sumiranjem i oblikovanjem vlastitim riječima on svodi na manji obim. Pri parafraziranju je važno paziti da se zadrži smisao izvornog teksta“ (Tkalac Verčić i dr., 2010, str. 170). Parafraziranje je vrlo osjetljivo, jer je pritom granica prema plagiranju najkrhkija pa se treba koristiti samo onda kada se tuđe ideje mogu izraziti bolje nego u izvorniku. Tada je posebno važno sve napisati novim, odnosno vlastitim riječima, a ne samo zamijeniti neke izraze originalnog iskaza (Oraić Tolić, 2011). Parafraze se, također, označavaju citatnicama.

Autori zaključuju kako razlike među kandidatima u posezanju za negativnom političkom komunikacijom treba tražiti u općoj razini konkurentnosti političke utrke i pozicijom određenog kandidata u političkoj utrci u odnosu na njegovog protivnika (Auter i Fine, 2016).

Sažimanje je iznošenje tuđih ideja na najkraći mogući način, dakle ukratko se prenose tuđe misli ili argumenti, bez navođenja originalnih formulacija i bez prepričavanja. I ono se označava citatnicom (Oraić Tolić, 2011).

Slikovit prikaz metoda negativne političke komunikacije kojima se politički akteri služe na svom putu prema političkoj pobjedi u svom radu iz 2009. godine dao je David Mark. Autor navodi da negativna kampanja nerijetko podrazumijeva neprestano i stalno govorenje za protivnika pogubne riječi, da negativna kampanja zahtjeva konstanto isticanje protivnikovih gafova, bilo verbalnih ili fizičkih, da negativna kampanja može biti u tome negativna što jedan od političkih kandidata izigrava žrtvu i da negativna kampanja, koja naizgled ne odaje

dojam negativne, jest negativna u tome što jedan kandidat vrijedne informacije o sebi iznosi paralelno iznoseći problematične informacije o svom protivniku (Mark, 2009).

Od iznimne je važnosti da se u tekstu uvijek nedvosmisleno može razlučiti što pripada samom autoru, a što je preuzeto od drugih autora i izvora. Ključno je pravilno obilježavati sve načine uporabe literature. Za to se koriste citatnice u tekstu i bibliografske jedinice na kraju rada. Postoji više oblika citatnica i bibliografskih jedinica koji u specifičnim kombinacijama čine citatne stilove. Drugim riječima, „načini pisanja citatnica i bibliografskih jedinica, kao i citatni stilovi, beskrajno su raznoliki“ (Oraić Tolić, 2011, str. 514). Osnovno je pravilo da se u nekom radu može koristiti samo jedan citatni stil. Izabrani se stil mora dosljedno primjenjivati od početka do kraja rada. Pri izradi završnih i diplomskih radova na samostalnom sveučilišnom prijediplomskom studiju Komunikacija i mediji i diplomskom studiju Novinarstvo u suvremenim medijima studenti/ce trebaju koristiti [APA citatni stil](#) i navođenje bibliografskih jedinica u obliku (autor, godina).

Citatnice

Citatnice ili reference načini su navođenja izvora u tekstu rada. To su bibliografske bilješke u kojima se donose podaci potrebni za identifikaciju citiranih ili konzultiranih izvora. Postoje tri vrste citatnica: tekstnote (unutartekstne citatnice ili bilješke u tekstu), fusnote (podtekstne citatnice ili bilješke pod tekstem), te endnote (izvantekstne citatnice ili bilješke na kraju teksta). U APA citatnom stilu citatnice se koriste kao unutartekstne bilješke (tekstnote). To su bibliografske bilješke koje u zagradama donose podatke koji upućuju na citirane ili konzultirane izvore, a pišu se neposredno iza dijela teksta na koji se odnose. Svaka takva citatnica mora sadržavati prezime (prezimana) autora i godinu izdanja djela.

Zanimljivo je da za anafore i zamjenice tvrdi da nisu leksičke jedinice nego „gramatički formativi uvedeni računskim sustavom“, odnosno „nešto poput gramatičkih obilježja koja se dodaju leksičkim jedinicama prije nego što na njih djeluje računski sustav“ (Hornstein, 2001, str. 189).

Proces modernizacije, kojeg obilježavaju “sve veća socijalna složenost” (Swanson i Mancini, 1996, str. 9) i sve veća društvena fragmentacija, ...

„Većina je politoloških radova zaokupljena proučavanjem donositelja odluka, te je stoga ključna istraživačka tehnika za politologe ono što je poznato kao intervjuiranje elita“ (Burnham i dr., 2006, str. 219).

Prema APA citatnom stilu, brojevi stranica obavezno se navode pri citiranju, kao što je i navedeno u prethodnim primjerima, a kod parafraziranja i sažimanja to nije slučaj. Ipak, ako se želi naglasiti određeni dio rada, tada je moguće dodati i broj stranica (APA Style, n.d.).

Swanson i Mancini (1996) objasnili su obilježja procesa modernizacije.

Suvremene demokracije mogu biti potpune ili ukotvljene, odnosno manjkave (Merkel, 2004).

Istraživanja pokazuju da mediji imaju ključnu ulogu u oblikovanju političkih preferencija birača (Swanson i Mancini, 1996, str. 45).

Fusnote

Fusnote su pod tekstne citatnice ili bilješke pod tekstem. Mogu biti bibliografske ili dokumentarne (koje upućuju na korištenu literaturu), te one koje nešto objašnjavaju ili eksplikativne (koje donose dodatne informacije i komentare što ne pripadaju neposredno u argumentaciju). Jedan akademski rad ne može istodobno koristiti i tekstnote i bibliografske fusnote. Fusnote donose dopunska, korisna, ali ne i nužna objašnjenja. Osim toga, mogu upućivati na neki drugi izvor koji obrađuje istu ili sličnu problematiku, a koji nije citiran, parafraziran ili sažiman u radu (Oraić Tolić, 2011).

U APA stilu fusnote se koriste isključivo za kratka dodatna objašnjenja koja bi ometala čitljivost kada bi bila uključena u glavni tekst. To mogu biti kratke definicije, pojašnjenja, kontekstualne napomene ili dodatne informacije koje nisu ključne za argumentaciju. Fusnote ne služe za citiranje izvora i ne zamjenjuju popis literature. Svi se izvori u APA stilu navode izravno u tekstu, prema sustavu autor–godina, uz navođenje stranice kada se citira doslovno ili kada se želi naglasiti određeni dio izvora.

Endnote

Endnote su krajnje bilješke, sustav je to citiranja prema redoslijedu pojavljivanja. Točnije rečeno, preuzeti dijelovi teksta označavaju se brojkama, a u krajnjim bilješkama se pod istim brojem nalaze podaci o izvoru literature. Naime, ukoliko se u radu već poziva na neko djelo,

nije potrebno ponovno pisati sve podatke o djelu, već se uz ime (imena) autora piše „op. cit.“ (lat. *opus citatum* = „navedeno djelo“), a na kraju se navodi broj stranice (stranica) s koje je navod preuzet. Ako se autor poziva na djelo koje je na istoj stranici navedeno u prethodnoj endnoti, piše se kratica „Ibid.“ (lat. *ibidem* = „na istom mjestu“) koja označava da se radi o istom djelu i nakon nje, također, slijedi broj stranice s koje je navod preuzet (Tkalac Verčič i dr., 2010).

Endnote (krajnje bilješke) ne koriste se u APA stilu. U drugim stilovima, kao što su Chicago i MLA, endnote mogu služiti za navođenje izvora i dodatne bibliografske informacije.

Važno je napomenuti da u akademskim radovima koji ne koriste APA stil važno je odabrati jedan sustav citiranja (npr. Chicago, MLA ili Vancouver) i dosljedno ga primjenjivati kroz cijeli rad, bilo da se radi o citiranju unutar teksta, fusnotama ili endnotama.

Bibliografske jedinice

Bibliografske jedinice „funkcionalan su opis identifikacijskih podataka za prepoznavanje i lokaciju (...) izvora“ (Oraić Tolić, 2011, str. 462).

Osnovu za prikupljanje podataka, informacija, argumenata i zaključaka prilikom pisanja akademskih radova čine tri klasična izvora, odnosno tri klasične bibliografske jedinice:

1. znanstvene knjige (monografije ili udžbenici)
2. poglavlja u zbornicima, jednokratnim izdanjima niza članaka ili studija više autora
3. članci u periodičnim znanstvenim časopisima, odnosno publikacijama

Također, u pisanju završnih i diplomskih radova, posebice u radovima koji uključuju empirijsko istraživanje, mogu se koristiti i mnogi drugi izvori poput raznih dokumenata, novinskih članaka, transkripata intervjua, video-isječaka itd. U suvremenoj znanstvenoj produkciji sve se više kao izvori znanstvenih informacija koriste i internetski izvori. Dakle, to mogu biti primarni izvori, poput raznih internetskih stranica, portala ili on-line baza podataka, no i sekundarni, poput on-line izdanja tiskanih časopisa. Nabrojane klasične izvore karakterizira viša razina pouzdanosti i vjerodostojnosti informacija u odnosu na internetske izvore.

Važno je napomenuti da kod korištenja internetskih izvora osobitu pozornost treba obratiti na njihovu vjerodostojnost i relevantnost. Pokazatelji koji bi trebali jamčiti da se radi o vjerodostojnom izvoru informacija su: iza objave stoji znanstvenik, stručnjak, profesionalni novinar ili registrirani nakladnik, objavljivanje informacije redovito se uređuju i imaju točno navedeni datum objave, autor/ica je nepristran, daje uvid u više perspektiva problema, augmentativno iznosi svoje mišljenje, portal ima istaknut Impresum i identitete osoba koje ga uređuju i za njega pišu. Student/ica, prilikom pisanja svog rada, trebao bi izbjegavati korištenje web stranica poput Wikipedije kao izvora informacije. Informacije na tom i njemu sličnim portalima nisu provjerene, objavljuju ih volonteri, njihov identitet nije poznat i informacije koje dijele često su odraz njihovog osobnog mišljenja koje nije utemeljeno na argumentima. Stoga bi student/ica trebao pribjegavati korištenju međunarodnih znanstvenih bibliografskih i citatnih baza podataka, poput platforma *Web of Science* i *Scopus*, portala Hrčak koji na jednom mjestu okuplja hrvatske znanstvene i stručne radove, kao i zbirkama e-časopisa uglednih izdavača, kao što su *Wiley*, *IEEE* i *JSTOR*. Izvori na spomenutim platformama i portalima, kao i njima sličnima, podliježu znanstvenoj praksi što ih čini vjerodostojnima i relevantnima.

Prilikom pisanja akademskih radova iznimno je važno točno odrediti vrstu izvora. Naime, različite izvore prikazuje se različitim podacima i njihove bibliografske jedinice sadrže različite obavezne elemente. Obavezni se podaci u bibliografskim jedinicama redaju specifičnim redoslijedom, ovisno o tome o kojem je citatnom stilu riječ.

Pravila korištenja APA citatnog stila prilikom navođenja izvora

Postoje mnogi primjeri citatnih stilova, no za znanstveno područje društvenih znanosti karakteristično je korištenje APA (*American Psychological Association*) citatnog stila (APA Style, n.d.).

Citatnice mogu biti pisane u zagradama, a mogu biti i narativne:

Citatnica u zagradi	Narativna citatnica
(Dahlgren, 2005)	Dahlgren (2005)
(Jenkins i Deuze, 2008)	Jenkins i Deuze (2008)
(Carpentier i dr., 2003)	Carpentier i dr. (2003)
(Vecernji.hr, 2024)	Vecernji.hr (2024)
(APA Style, n.d.)	APA Style (n.d.)

Pravila za navođenje literature u akademskom tekstu su sljedeća:

1. Jedan autor

Kada se citira rad jednog autora, izvor se u tekstu navodi na jedan od sljedećih načina:

Kroz povijest, ključnu ulogu u demokraciji svakako su imali radio i televizija jer su omogućili da informacije budu izravno dostupne i onima koji su bili nepismeni (Fiske, 1990).

Izniman doprinos ovom području istraživanja dao je i McLuhan (1973).

U svom radu Shannon i Weaver 1949. godine predstavili su matematičku teoriju komunikacije.

Važno je znati da unutar istog paragrafa godinu izdanja potrebno je navesti samo pri prvom spominjanju istog izvora. Kod svakog sljedećeg navođenja tog istog autora u istom paragrafu godina se više ne ponavlja, osim ako se spominju različita djela istog autora.

2. Dvoje autora

Radi li se o radu dvoje autora uvijek treba navesti prezimena oba autora i to svaki put kada se izvor navodi u akademskom tekstu:

Za definiciju negativne kampanje zaslužni su i Nai i Walter (2015).

Njihova definicija negativne kampanje nastala je temeljem zapažanja i istraživanja političkih fenomena (Nai i Walter, 2015).

3. Troje ili više autora

Radi li se o radu troje ili više autora u svakom navođenju takvog izvora u akademskom radu navodi se samo prezime prvog autora, nakon kojeg slijedi kratica i „i dr.“:

Izloženost masovnim medijima povezana je s nezadovoljstvom tijela mladih adolescentica (Burnette i dr., 2017).

U radu kojeg su proveli Burnette i dr. (2017) bilo je ključno istražiti načine na koji mlade adolescentice koriste društvene medije, kao i njihovu percepciju o slici tijela.

Ako postoje dva rada različitih autora, ali bi nakon skraćivanja na „i dr.“ izgledali isto, onda se navodi onoliko autora koliko je potrebno da se radovi razlikuju. Na primjer, ako ste citirali radove autora:

Jones, Smith, Liu, Huang, i Kim (2020)

Jones, Smith, Ruiz, Wang, i Stanton (2020)

u tekstu ćete ih citirati na sljedeći način kako bi se izbjegle nejasnoće:

(Jones, Smith, Liu, i dr., 2020)

(Jones, Smith, Ruiz, i dr., 2020)

4. Različiti autori s istim prezimenom

Koristi li se, dakle, kao izvor radovi različitih autora, koji imaju isto prezime, tada u navođenje treba dodati početna slova imena autora:

Svoj doprinos ovom području dali su i Luce, R. D. (1959) i Luce, P. A. (1972).

Takve rezultate pokazala su i dosadašnja istraživanja (R. D. Luce, 1959; P. A. Luce, 1972).

5. Dva ili više rada u zagradama

Dakle, u akademskom radu moguće je citirati autora na način da se i autor i godina stave u zagradu. Redoslijed citiranja dva ili više radova unutar zagrada tada treba odgovarati redoslijedu radova u popisu literature i to prema slijedećim pravilima:

- dva ili više radova istih autora treba posložiti prema godini izdanja kronološkim redoslijedom, od starijeg prema novijem radu:

Navedeno je vidljivo i u prethodnim istraživanjima (Edeline i Weinberger, 1991, 1999).

Burzio (1989, 1991) gradi svoj pristup polazeći od morfološke gospodarnosti anafora koju smatra njihovom određujućom karakteristikom.

- ovo pravilo odnosi se i na radove koji autori imaju iste godine u tisku:

Nekoliko istraživanja (Johnson, 1991a, 1991b, 1991c; Singh, 1983)

- dva ili više radova različitih autora navode se prema abecednom slijedu prezimena prvog autora:

Takvi obrasci prepoznati su i u prethodnim istraživanjima (Balda, 1980; Kamil, 1988; Pepperberg i Funk, 1990).

- iznimka je kada se odvaja glavna referenca od onih manje važnih, a to se označava s „vidjeti i „:

(Overmier, 1993; vidjeti i Abeles, 1992; Storndt, 1990)

- koristi li se jedinstveni dio nekog rada kao izvor u akademskom radu, tada treba ukazati i na stranicu, odnosno poglavlje:

Konačni cilj svake političke kampanje, negativne ili afirmativne, je pobjeda na izborima, dok je „strateški cilj....“ (Haramija i Poropat Darrer, 2014, str. 20).

6. Sekundarno citiranje

Sekundarno citiranje odnosi se na sadržaj koji je objavljen u nekom drugom izvoru. Preporuka je da se sekundarni izvori izbjegavaju, osim u slučajevima kada izvorno djelo nije dostupno za korištenje ili je napisano na stranom jeziku koji autor ne razumije. Dobar primjer je da, ako je moguće, pronađete primarni izvor, pročitate ga i analizirate pa ga citirate izravno. Ako ste se, pak odlučili za sekundarno citiranje, onda u popisu referenci koristite samo onaj izvor koji ste doista konzultirali.

Primjerice, ako čitate rad Livingstone (2004) u kojem je citiran Tyner (1998) čiji izvornik niste uspjeli pronaći i/ili pročitati, onda se Tyner (1998) ne navodi u popisu literature već samo Livingstone (2004).

U citatnicama to izgleda ovako:

(Tyner, 1998, cit. prema Livingstone, 2004).

Navedena pravila vrijede prilikom navođenja svih bibliografskih jedinica, bilo da je riječ o znanstvenim knjigama, poglavljima u zbornicima, člancima ili pak internetskim izvorima. Također, sva pravila vrijede za citiranje. U slučaju korištenja citiranja tuđeg rada u akademskom radu, tada se obavezno trebaju koristiti navodni znaci, nakon kojih odmah slijedi izvor.

Pravila izrade popisa literature

Popis korištene literature izrađuje se kako bi studenti/ice pružili potpuni uvid u sve bibliografske podatke korištene prilikom izrade akademskog rada. Popis svih izvora prilaže se na kraju akademskog rada, a navodi se abecednim redom prema prezimenu prvog autora pojedine publikacije. Važno je naglasiti da se u popis literature uključuju samo oni izvori koji su doista citirani u tekstu rada, te da svi citirani izvori moraju biti navedeni u popisu. Također, u popisu literature navode se izvorni naslovi radova i publikacija, bez prijevoda.

Nadalje, savjet je da student/ica popis literature izrađuje paralelno s pisanjem akademskog rada. Tako zadatak izrade popisa literature postaje sistematičniji i jednostavniji.

Slijede pravila izrade popisa literature:

1. Tiskane knjige i e-knjige

Za navođenje tiskanih knjiga i e-knjiga u popisu literature vrijede ista pravila, uz jedan mali izuzetak – prilikom navođenja e-knjige potrebno je istaknuti i njen DOI broj (engl. *Digital Object Identifier*) odnosno njen URL, ako su dostupni.

Dakle, pravila su sljedeća:

- Navedite autora (prezime i inicijali imena), godinu izdanja i naslov knjige, odnosno e-knjige, izdavača knjige te DOI ili URL (ako su dostupni).
- Naslov knjige, odnosno e-knjige piše se u kurzivu.
- U slučajevima kada se radi o knjizi, odnosno e-knjizi koja je doživjela više izdanja, broj izdanja knjige se navodi prije izdavača.

Marek, P. (1995). *Political Marketing and Communication*. Hohn Libbey.

Barek, R., Kirk, J. i Munday, R. J. (1988). *Narrative analysis*. (3. izd.). Indiana University Press.

Clark, M. i Phelan, J. (2020). *Debating rhetorical narratology: On the synthetic, mimetic, and thematic aspects of narrative*. The Ohio University Press. <https://doi.org/10.26818/9780814214282>

Svendsen, S. i Løber, L. (2020). *The big picture/Academic writing: The one-hour guide*. (3. izd.). Hans Reitzel Forlag. <https://thebigpicture-academicwriting.digi.hansreitzel.dk/>

- U slučajevima kada autor djela nije osoba, već ustanova ili organizacija, tada naziv ustanove dolazi umjesto imena autora.

American Psychological Association. (2019). *Concise Guide to APA Style*. (7. izd.). American Psychological Association.

- U slučajevima kada se radi o knjizi, odnosno e-knjizi koja ima jednog ili više urednika, nakon njihovih imena potrebno je navesti kraticu ur.

Hygum, E. i Pedersen, P. M. (ur.). (2010). *Early childhood education: Values and practices in Denmark*. Hans Reitzels Forlag. <https://earlychildhoodeducation.digi.hansreitzel.dk/>

- U slučajevima kada knjiga, odnosno e-knjiga ima do tri urednika navode se svi urednici s njihovim prezimenima i inicijalom imena. Međutim, kada knjiga, odnosno e-knjiga ima više od tri urednika tada se navodi prezime i inicijal imena prvog urednika i stavlja se kratica „i dr.“ (i drugi, i ostali):

Capodilupo, C. M. i dr. (ur.). (2019). *Microaggression theory: Influence and implications*. John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119466642>

2. Poglavlje knjige ili e-knjige

- Prilikom navođenja poglavlja knjige ili e-knjige, prvo se navodi prezime autora tog izabranog poglavlja, potom inicijal njegovog imena i godina izdavanja. Slijedi naslov izabranog poglavlja, slovo U koje označava da je riječ o poglavlju unutar knjige, inicijali imena i prezime urednika uz oznaku ur. U kurzivu se piše naslov cijele knjige,

a u zagrade broj izdanja (ako nije riječ o prvom izdanju) i broj stranica izabranog poglavlja. Na kraju se piše naziv izdavača.

Dillard, J. P. (2020). Currents in the study of persuasion. U M. B. Oliver, A. A. Raney i J. Bryant (ur.), *Media effects: Advances in theory and research* (4.izd., str. 115–129). Routledge.

Aron, L., Botella, M. i Lubart, T. (2019). Culinary arts: Talent and their development. U R. F. Subotnik, P. Olszewski-Kubilius i F. C. Worrell (ur.), *The psychology of high performance: Developing human potential into domain-specific talent* (str. 345–359). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000120-016>

3. Članak u časopisu

- Za navođenje članka iz znanstvenog časopisa u popisu literature, potrebno je navesti autora i/ili autore članka, godinu kada je članak napisan (objavljen), naslov članka, zatim naslov časopisa u kojem je izabrani članak objavljen (piše se u kurzivu), volumen tj. godište časopisa (u kurzivu), u zagradama broj časopisa, te stranice od-do na kojima se izabrani članak nalazi, a ako postoji, poželjno je na kraju reference navesti i DOI.

Perry, C. (2001). What health care assistants know about clean hands. *Nursing Times*, 97(22), 63–64.

- Ako je članak iz znanstvenog časopisa objavljen isključivo na internetskoj stranici i posjeduje DOI, navedite DOI. Ako ne posjeduje DOI, navedite njegov URL.

Grady, J. S., Her, M., Moreno, G., Perez, C. i Yelinek, J. (2019). Emotions in storybooks: A comparison of storybooks that represent ethnic and racial groups in the United States. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(3), 207–217. <https://doi.org/10.1037/ppm0000185>

4. Objavljeni završni, diplomski i doktorski radovi

- U slučajevima kada u popis literature uvrštavate završne i diplomske radove ili doktorske disertacije, vrijede sljedeća pravila: navesti autora rada ili disertacije, godinu objavljivanja, naslov rada, odnosno disertacije (pisati u kurzivu), uključiti broj publikacije (ako je broj publikacije dodijeljen radu ili disertaciji), u uglatoj zagradi naglasiti da je riječ o završnom, diplomskom ili doktorskom radu te navesti naziv visokog učilišta koje je dodijelilo diplomu za napisani rad, odnosno disertaciju, te navesti bazu podataka, repozitorij ili arhiv.

Čuvalo, A. (2015). *Medijski život mladih: primjena teorije prakse na analizu medijskih navika u multimedijском okruženju* [Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu]. CroRIS.

Kabir, J. M. (2016). *Factors influencing customer satisfaction at a fast food hamburger chain: The relationship between customer satisfaction and customer loyalty* (Broj publikacije 10169573) [Doktorska disertacija, Wilmington University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.

5. Ostale smjernice prilikom izrade popisa literature

- Kada se u radu citiraju radovi istog autora objavljeni različitih godina, u popisu literature potrebno ih je navoditi kronološki – najprije novije, a zatim starije radove..

Brač, I. (2018). Prijedložna skupina s+ instrumental u hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika*, 44(85), 1–22.

Brač, I. (2017). Instrumentalne imenske skupine sa značenjem sredstva i načina. *Rasprave*, 43(2), 311–330.

- Ako koristimo različite radove istog autora/institucije, ali objavljene u istoj godini, tada u popisu literature godini dodajemo slova abecede iste oznake moraju se koristiti i u tekstu rada. Na taj način razlikujemo radove:

Carpentier, N. (2011a). The concept of participation. If they have access and interact, do they really participate?. *CM Komunikacija i mediji*, 6(21), 13–36.

Carpentier, N. (2011b). *Media and Participation: A site of ideological-democratic struggle*. Intellect.

6. Pravni izvori

- Korištenje pravnih izvora u popisu literature bilježimo na način da prvo napišemo naziv pravnog izvora, primjerice zakona, potom naziv i broj(eve) službenog glasila u kojem je objavljen te godinu prvog objavljivanja zakona:

Zakon o medijima. Narodne novine br. 59/04, 84/11, 81/13, 114/22. (2003).

7. Članak na portalu

- Ako članak objavljen na portalu ima ime i prezime autora, onda izvor u popisu literature pišemo kao:

Brnić, M. (2024, 17. lipanj). *Hrvatska više ulaže u strojeve i opremu nego u izgradnju stanova*. Vecernji.hr. <https://www.vecernji.hr/vijesti/hrvatska-vise-ulaze-u-strojeve-i-opremu-nego-u-izgradnju-stanova-1777757>

- Ako članak objavljen na portalu nema ime i prezime autora, tada izvor u popisu literature navodimo kao:

Index.hr (2024, 24. srpanj). *Škola počinje 9. rujna. Ukinut je jesenski odmor, proljetni praznici su skraćeni*. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/zbog-kasnijeg-pocetka-skole-ukinut-je-jesenski-odmor-proljetni-praznici-su-skraceni/2585181.aspx>

8. Internetska stranica

- Ako je sadržaj stranice podložan promjenama tijekom vremena i nije arhiviran, tada se navodi i datum preuzimanja reference:

APA Style. (n.d.). *Style and Grammar Guidelines*. Preuzeto 5. travnja 2024. s <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines>

9. Fotografije

- Kada u popis literature navodite fotografije, tada navodite autora fotografije, godinu objave, naziv fotografije, zatim dodajete [Fotografija] i naposljetku izvor (obično naziv web stranice s koje je fotografija preuzeta i URL):

Denali National Park and Preserve. (2013). *Lava* [Fotografija]. Flickr. <https://www.flickr.com/photos/denalinps/8639280606/>

10. YouTube videa

- Kada u popis literature navodite YouTube videa, tada za autora navodite ime kanala na kojem je video postavljen, datum objave videa i naziv videa u kurzivu, a u uglate zagrade dodajete [Video], izvor i naposljetku URL:

Asian Boss. (2020, 5. lipnja). *World's leading vaccine expert fact-checks COVID-19 vaccine conspiracy: Stay curious #22* [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=WQdLDMLrYIA>

11. Brošure, publikacije i promotivni materijali

- Za navođenje brošura, publikacija i promotivnih materijala potrebno je navesti autora ili instituciju, godinu objave, naslov djela (kurzivom), vrstu materijala u uglatim zagradaama te dostupni URL.

Cedars-Sinai. (2015). *Human papillomavirus (HPV) and oropharyngeal cancer* [Brošura].
<https://www.cedars-sinai.org/content/dam/cedars-sinai/cancer/sub-clinical-areas/head-neck/documents/hpv-throat-cancer-brochure.pdf>

Forma i tehničke karakteristike rada

Prilikom pisanja akademskih radova važno je zadovoljiti formu i tehničke karakteristike rada. Stoga, svaki akademski rad na studiju mora biti oblikovan prema zadanim stavkama kako bi uopće mogao biti razmatran za ocjenjivanje.

Zadani font akademskih radova na ovom studiju je Times New Roman, a propisana veličina znakova u osnovnom tijelu teksta je 12.

Osim osnovnog tijela teksta, akademski radovi se raščlanjuju u poglavlja. Najčešće se akademski rad sastoji od dvije razine poglavlja, ali ponekad autori odabiru i onu najnižu, treću razinu. Prilikom pisanja radova na ovom studiju za prvu razinu poglavlja koristi se font Times New Roman u veličini 12 s podebljanjem (engl. *bold*). Za drugu razinu poglavlja koristi se također font Times New Roman u veličini 12, ali s podebljanjem (engl. *bold*) i kurzivom (engl. *italic*). Na koncu, kod treće razine poglavlja koristi se font Times New Roman, ali u veličini 11 i s podebljanjem (engl. *bold*).

U cijelom dokumentu prored mora iznositi 1,5 osim u tablicama i fusnotama, a poravnavanje treba biti obostrano (engl. *justify*). Zadane gornje, donje, lijeve i desne margine potrebno je namjestiti na 2,54 cm odnosno odabrati opciju standardnih margina (engl. *normal*). Iako je preporuka ne koristiti predugačke citate, u slučaju da se koristi citat koji je dulji od tri reda, potrebno ga je drugačije oblikovati od ostatka teksta korištenjem fonta veličine 10 i uz uvlaku s lijeve strane. Fusnote se prema ovim Uputama mogu koristiti kao dodatne bilješke, a njihovo korištenje također podliježe posebnom oblikovanju. Svaka fusnota ima svoj redni broj koji se piše kronološki, a odvajaju se crtom na dnu teksta. Fusnote se pišu fontom Times New Roman, u veličini 10 i s jednostrukim proredom. Za dodavanje fusnota u Wordu na alatnoj traci odabere se opcija Reference (engl. *References*), a zatim Umetni fusnotu (engl. *Insert Footnote*) (Tablica 2).

Tablica 2.

Oblikovanje tijela teksta i razina poglavlja

1. Prva razina poglavlja Tijelo teksta.
1.1. Druga razina poglavlja Tijelo teksta.
1.1.1. Treća razina poglavlja Tijelo teksta.
2. Prva razina poglavlja Tijelo teksta.

Kako numerirati stranice akademskog rada?

Jedna od najčešćih grešaka prilikom tehničkog oblikovanja rada jest numeriranje stranica. U svakom akademskom radu vrlo je važno numerirati stranice na način da numeriranje počinje brojem 1 na stranici gdje počinje uvodni dio rada. Sve stranice prije toga (npr. naslovna, sadržaj, popis ilustracija i sl.) se ne numeriraju. Da bi se na ovaj način numerirale stranice, u Wordu se mora izvršiti nekoliko radnji. Za početak, potrebno je kliknuti na naslov poglavlja i staviti pokazivač ispred samog naslova. Na alatnoj traci odabire se opcija Raspored (engl. *Layout*), a potom Prijelomi (engl. *Breaks*) i komanda Neprekinuto (engl. *Continuous*). Nakon ovih radnji prelazi se na opciju Umetni (engl. *Insert*) na alatnoj traci te se odabire Zaglavlje (engl. *Footer*) i Uređivanje zaglavlja (engl. *Edit Footer*). Tada se otvara posebna alatna traka za uređivanje

Zaglavlja. Prvo je potrebno ukloniti oznaku Povezivanje s prethodnim (engl. *Link to previous*), a potom odabrati opciju Brojevi stranice (engl. *Page numbers*) i Oblikovanje brojeva stranica (engl. *Format Page Numbers*). U tom trenutku će se otvoriti dijaloški okvir u kojem se odabire opcija Numeriranje stranica (engl. *Page numbering*), a potom Počni od (engl. *Start at*). U praznom prostoru upiše se broj 1, klikne se OK i izađe se iz opcije uređivanja.

Zašto je važno koristiti odlomke?

Najsažetije rečeno, odlomak je „količina teksta potrebna da se izrazi ideja ili misaona cjelina“ (Oraić Tolić, 2011, str. 340). Premda se odlomak u svojoj definiciji može odnositi i na jednu rečenicu u kojoj se izražava određena ideja, prosječna duljina jednog odlomka iznosi pet do petnaest redova. Važno je napomenuti da ta duljina nije strogo zadana već ovisi o količini prostora koji je potreban za razvijanje određene ideje. Više odlomaka čini odjeljke i poglavlja, a za njihovu međusobnu povezanost koriste se konektori i modifikatori (osobne zamjenice trećeg lica, pokazne zamjenice, veznici, prilozi, čestice, slova, brojevi i sl.). Prilikom pisanja, preporuča se izmjenjivanje duljine odlomaka da bi tijekom čitanja bio dinamičan i jasan (Oraić Tolić, 2011).

Osim duljine redova, posebnu pažnju valja usmjeriti i na tehnike odvajanja odlomaka. Postoje dva osnovna modela prema kojima se odlomci odvajaju. Prvi model podrazumijeva korištenje uvlaka na način da se kod početka svakog odlomka uvuče tekst te se ne koristi dvostruki prored između odlomaka. Drugi model baziran je na korištenju dvostrukog proreda između pojedinih odlomaka uz odsustvo korištenja uvlaka (Oraić Tolić, 2011). Vrlo je važno istaknuti da se u jednom akademskom radu mora koristiti isključivo jedan model. Ako se modeli u jednom radu miješaju, ostavlja se dojam nezainteresiranosti i nepoštivanja pravila pisanja akademskog rada što može dovesti do negativne povratne informacije čitatelja, odnosno ocjenjivača.

Jezik, stil, pravopis i gramatika

Svaki akademski rad na ovom studiju mora biti napisan hrvatskim standardnim jezikom, osim ako zadatkom na kolegiju nije predviđeno drugačije. Važno je da se poštuje jezična, pravopisna, gramatička i stilsko razina da bi rad bio zadovoljavajući. Prilikom pisanja akademskih radova preporuka je, stoga, u Wordu uvijek imati uključen alat koji provjerava pravopis i gramatiku te na taj način sam detektira pogreške u pisanju. Nedopustivo je na ocjenjivanje predati rad koji je prepun tipfelera, pravopisnih, gramatičkih i stilskih grešaka. Ako se za pisanje akademskih radova koristi strana literatura, potrebno je pronaći stručan termin na hrvatskom jeziku i njega koristiti u radu. Ako je, pak, nužno koristiti termin na engleskom jeziku, tada je potrebno riječ staviti u kurziv. U slučaju da se citira navod na stranom jeziku, potrebno ga je prevesti na standardni hrvatski jezik, a ne ostaviti u izvorniku.

Akademski radovi pišu se znanstvenim diskursom što znači da oni moraju biti objektivni, apstraktni, jasni, precizni i sažeti. Odnosno, u akademskim radovima izbjegava se korištenje

dugih rečenica. Dulje ideje potrebno je razlomiti u nekoliko kraćih dijelova, točnije, rečenica. Nadalje, karakteristika akademskih radova je i logičnost što znači da pojmovi moraju biti povezani unutar rečenica, odlomaka i poglavlja. Prilikom pisanja radova nužno je voditi računa o strukturiranosti o kojoj će biti riječ u idućem poglavlju. Izbjegava se korištenje stilskih figura, originalnih izraza i slično te se biraju ustaljeni izrazi. Rečenice ne bi smjele započinjati brojevima, a kratice se koriste umjereno. Važno je da informacije unutar akademskog rada budu povezane s izvorima (Oraić Tolić, 2011). Svakako je preporuka da se u akademskim radovima više koriste znanstveni izvori (znanstveni članci, znanstvene knjige i poglavlja u zbornicima), a ostali izvori tek u slučaju nužnosti.

Kako napisati akademski rad?

Nakon opisivanja i usvajanja tehničkih karakteristika pisanja akademskih radova, postavlja se pitanje kako napisati sam akademski rad. Svako pisanje akademskog rada podrazumijeva odabir i definiranje teme, izradu nacrtu i strukture rada te, na koncu, pisanje samog rada prema prethodno određenim elementima.

Proces odabira i definiranja teme

U situacijama kada tema akademskog rada nije unaprijed zadana ili ponuđena za izbor, potrebno je samostalno definirati temu. Strukturom, tema se definira kao jasna izjavna rečenica. Iako se tema može birati na različite načine, postoje neka univerzalna pravila koja mogu značajno pomoći tom procesu. Preporuka je da se prilikom odabira i definiranja teme u obzir uzimaju preferencije autora. Nadalje, važno je poznavati znanstveno područje, polje ili granu iz kojih se piše akademski rad. Tema mora biti inovativnija u smislu da nije dovoljno obrađivana ili da se može sagledati iz drugačije perspektive. Također, tema mora biti optimalne veličine što znači da nije ni preusko ni preširoko postavljena. Kao što je naglašeno i u prethodnom poglavlju, u akademskom radu ključno je koristiti znanstvenu literaturu i izvore. Stoga, za odabir teme potrebno je voditi računa da takva literatura postoji i da je dostupna za korištenje. S obzirom na to da je jezik znanosti engleski, važno je poznavati njega ili neki drugi strani jezik u onoj mjeri koja je potrebna za raspisivanje i istraživanje teme. Na koncu, prilikom odabira teme nužno je imati definirano vrijeme, prostor i materijalne uvjete koji su potrebni za pisanje i istraživanje (Oraić Tolić, 2011).

Problem, istraživačka pitanja, (hipo)teze i metodologija

Nakon definiranja teme, a prije početka pisanja samog rada, vrlo je važno prepoznati problem. Naime, pisanje akademskih radova ne podrazumijeva samo prepričavanje sadržaja na određenu temu već kritičko razmišljanje u okviru odabrane ili zadane teme ovisno o razini zadatka kojeg moraju obaviti. Svaki dobar akademski rad sadržava i istraživačko pitanje. Oraić Tolić (2011) istraživačka pitanja dijeli na teorijska, praktična ili primijenjena te razvojna pitanja. Teorijska pitanja uglavnom se najčešće koriste u akademskim radovima i odnose se na ono što možemo misliti o određenoj temi. Postavljanjem praktičnih ili primijenjenih pitanja želimo doznati kako nešto napraviti ili kako poboljšati određenu stavku u praksi. Na koncu, razvojna pitanja podrazumijevaju spoj teorijskih i praktičnih. Polazi se od teorijskog pitanja, a zatim se pronalaze oblici rješavanja koja se mogu primijeniti u praktičnom djelovanju (Oraić Tolić, 2011).

Kada je problem prepoznat, a istraživačka pitanja postavljena, idući koraka podrazumijeva postavljanje hipoteze, odnosno teze. Hipoteza označava pretpostavku, preliminarni odgovor na postavljeno pitanje. Riječ je o obliku prethodne tvrdnje za kojeg autor podrazumijeva da je točan. Teza se, pak, smatra određenom postavkom koja proizlazi iz faze raspoređivanja argumenata. Definirana je kao „najuvjerljivija hipoteza koju smo odlučili poduprijeti argumentima i dokazati“ (Oraić Tolić, 2011, str. 184). U akademskim i znanstvenim radovima, teza je jasno definirana izjavna rečenica, odnosno tema. Također, upravo ta tezna rečenica ključna je u formiranju naslova rada (Oraić Tolić, 2011).

Za provođenje konkretnog istraživanja, važno je odabrati metodologiju istraživanja. Postoje različita svojstva prema kojima postoje vrste istraživanja, a potom i različite metode istraživanja. Studenti će se kroz svoje obrazovanje detaljnije upoznati s metodologijom znanstvenog rada. Ukratko, u društvenim znanostima koriste se kvantitativna, kvalitativna i istraživanja s kombiniranom metodologijom. Prema vrsti prikupljanja podataka postoje primarna i sekundarna istraživanja, a prema vrsti podataka koja se proučava, teorijska i empirijska istraživanja (Tkalac Verčić i dr., 2010).

Nacrt rada

Paralelno s procesom definiranja teme akademskog rada, kreira se i nacrt rada, odnosno nacrt istraživanja. Studentima nacrt predstavlja vizualnu vodilju za pisanje rada jer se na taj način s lakoćom može pratiti struktura, logika i argumentacija rada. S druge strane, nacrt rada ili

istraživanja kod nekih profesora je preduvjet za odabir teme i početak pisanja seminarskog rada, ali i ključni faktor u prijavi teme završnog i diplomskog rada na ovom studiju.

Svaki nacrt rada ili istraživanja mora uključivati navedene dijelove (Oraić Tolić, 2011, str. 197):

- Naslov rada
- Sadržaj
- Hipotetični uvod (postavljanje problema, formulacija teze i osnovna argumentacija)
- Preliminarni zaključak
- Početni popis literature.

Kako pronaći relevantne izvore?

Relevantni izvori mogu se pronaći na više načina, a to uključuje posuđivanje knjiga u knjižnici, uporabu knjižničnih fondova, kupnju knjiga, online pretraživanje, traženje dokumenata od autora i uporabu privatne knjižnice (Oraić Tolić, 2011). Za posuđivanje knjiga u knjižnicama postoje posebni alati koji ovise od knjižnice do knjižnice te je u tom slučaju najbolje izravno komunicirati s djelatnikom o načinu pretrage dostupne literature. Ipak, tehnološkim razvojem i digitalizacijom, sve više literature upravo se pronalazi na mrežnim stranicama. Ipak, za pretraživanje znanstvene literature nije dovoljno samo u običnu tražilicu upisati neki ključni pojam jer će tražilice često izbaciti pomodne, neznanstvene i nestručne izvore. Preporuka je, stoga, da se prilikom mrežnog pretraživanja literature koriste tražilice kao što su Google Znalac (engl. *Google Scholar*), portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa Hrčak, *ResearchGate* i baze *Web of Science* i *Scopus*. Ovim, ali i drugim znanstvenim bazama studentima je omogućen pristup putem online kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Strukturiranje akademskog rada

Bez jasne i definirane strukture, akademski rad ne može pravilno funkcionirati. Preporuka je, stoga, da se još prilikom kreiranja nacrta rada pripremi prva verzija strukture, a potom se daljnjim pregledavanjem i revidiranjem napisanog prilagođava do konačne verzije. U procesu osmišljavanja strukture akademskog rada, vrlo je važno osvijestiti razlike između svih strukturnih razina – dijelova, poglavlja, odjeljaka, pododjeljaka itd. Kada na papiru ili u Word dokumentu pripremite načelnu strukturu, tada sve navedene elemente strukture morate adekvatno i smisleno nasloviti. Loše strukturiranim radom smatra se svaki akademski rad koji donosi literarno ili osobno izvješće o samoj temi, koji sadržava pregršt citata, nesuvislo povezanih ili nepropisno obilježenih parafraza te nelogičan mehanički raspored građe. Dobro

strukturiran akademski rad ima razvijenu sadržajnu logiku teme i smisleno nazvane dijelove rada koji slijede teze, glavne tvrdnje i argumente (Oraić Tolić, 2011). Struktura akademske proze s obveznim i neobveznim dijelovima prikazana je u Tablici 3.

Tablica 3.

Struktura akademskog rada

Makrojedinice	Obvezni dijelovi	Neobvezni dijelovi
PRETHODNI DIO	<i>Naslov</i> <i>Sadržaj</i>	<i>Posveta</i> <i>Moto</i> <i>Popis kartica</i> <i>Predgovor</i> <i>Zahvala</i>
OSNOVNI TEKST	<i>Uvod</i> <i>Središnji dio rada</i> <i>Zaključak</i>	
ZAVRŠNI DIO	<i>Bibliografija</i> <i>Literatura</i> <i>Sažetak</i> <i>Ključne riječi</i>	<i>Popis ilustracija</i> <i>Prilozi</i> <i>Rječnik manje poznatih riječi</i> <i>Popis suradnica i suradnika</i> <i>Bilješke na kraju teksta</i> <i>Kazalo imena i pojmova</i> <i>Životopis pristupnika/ice</i>

Izvor: prilagodile autorice prema Oraić Tolić (2011) i APA Style (n.d.).

Elementi akademskog rada

U ovom dijelu priručnika opisat će se struktura svakog ključnog elementa akademskog rada na ovom studiju, a to su:

- Naslov i naslovna stranica
- Sadržaj
- Uvod
- Središnji dio rada (teorijski okvir, metodološki okvir, rezultati istraživanja i rasprava)
- Zaključak
- Literatura
- Popis ilustracija (ako su korištene u radu)
- Prilozi (ako ih ima)
- Sažetak i ključne riječi.

Naslov i naslovna stranica

Naslov rada je prvi element s kojim se čitatelj akademskog rada susreće. Da bi naslov bio dobar, on mora biti točan, informativan, jasan, jezično besprijekoran i primjereno kratak. U situacijama kada se tema ne može sažeti samo u naslovu, tada se koristi i podnaslov koji pobliže definira naglasak rada ili istraživanja (Oraić Tolić, 2011).

Naslovna stranica je prva stranica svakog akademskog rada na ovom studiju. Ona mora sadržavati naziv sveučilišta, naziv studija, godinu studija, naslov rada, naznaku da je riječ o seminarskom, završnom ili diplomskom radu, titulu, ime i prezime mentorice ili mentora, ime i prezime studentice ili studenta, naziv mjesta, mjesto i godinu predaje rada. Primjer zadovoljavajuće naslove stranice na ovom studiju prikazan je na Slici 2.

Slika 2.

Primjer naslovne stranice na studiju

Sveučilište u Splitu	
Sveučilišni prijediplomski studij Komunikacija i mediji	
1. godina studija	
NASLOV RADA	
Seminarski rad iz kolegija Akademsko pisanje I	
Mentor/ica: titula., ime i prezime	Student/ica: ime i prezime
Split	
mjesec, godina.	

Sadržaj

Sadržaj predstavlja vizualni prikaz dijelova rada prema redoslijedu pojavljivanja u tekstu, a smješten je na početku samog akademskog rada. Na taj način čitatelj ima pristup cijeloj strukturi rada na jednom mjestu pa se može lakše snalaziti kroz sam rad. U Wordu postoji zadani oblik za izradu sadržaja, odnosno tablice sadržaja. Prije kreiranja same tablice sadržaja, potrebno je označiti razine naslova poglavlja na način da se na traci Polazno (engl. *Home*) klikne na opciju Stilovi (engl. *Styles*) te se odaberu stilovi za razine poglavlja. Ovi se stilovi moraju prilagoditi pravilima koja su opisana u poglavlju Forma i tehničke karakteristike rada. Nakon uređivanja stilova, na alatnoj se traci klikne opcija Reference (engl. *References*), a zatim Tablica sadržaja (engl. *Table of Contents*) koja kreira sadržaj prema odabranim stilovima i razinama poglavlja.

Uvod

Uvod je početni dio osnovnog teksta svakog akademskog rada i optimalno čini oko 10% njegovog opsega. Prilikom pisanja uvoda važno je razmišljati o stilu pisanja, izbjegavati literaran ulazak u temu i koristiti se trivijalnim rečenicama za lakši početak pisanja. Upravo zbog toga, uvod se najčešće piše dva puta – za vrijeme pisanja nacrt a i nakon završetka cijelog rada. Dobar uvod mora imati opisan kontekst istraživanja, vapijuću prazninu i vlastito istraživačko pitanje. Također, potrebno je istaknuti važnost i doprinos istraživačkog pitanja, odnosno zašto je uopće bilo relevantno postaviti upravo to istraživačko pitanje. Na koncu, nudite odgovor na istraživačko pitanje, tj. ističete tezu rečenicu (Oraić Tolić, 2011). U uvodnom dijelu rada piše se i kratki osvrt na metodologiju, ali i nacrt strukture samog rada po poglavljima uz kratka objašnjenja pojedinih dijelova.

Središnji dio rada

Središnji dio rada čini ukupno 80 do 85% osnovnog dijela teksta, a najčešće se sastoji od teorijskog okvira, metodologije, prikaza rezultata istraživanja te rasprave. U teorijskom okviru rada prikazuju se teorijske postavke usko povezane s temom akademskog rada. Taj dio počiva na pregledu znanstvene literature u kojem se opisuju, analiziraju i sintetiziraju prethodni teorijski i empirijski nalazi o odabranoj temi te se obrazlaže spomenuta vapijuća praznina koju će napisani rad popuniti (Oraić Tolić, 2011). U ovom dijelu rada važno je koristiti se temeljnom, relevantnom i recentnom znanstvenom literaturom kako bi ocjenjivač stekao predodžbu o tome koliko dobro upravljate teorijskim znanjem i kako ga sintetizirate u odnosu na temu istraživanja.

Nakon teorijskog okvira rada, piše se metodološki okvir u kojem je važno prikazati cilj istraživanja, postavljena istraživačka pitanja i/ili hipoteze, metodu istraživanja i razlog zbog kojeg je ona odabrana. Kod opisa metode istraživanja također je važno koristiti se relevantnom znanstvenom literaturom. Nakon toga, potrebno je opisati uzorak istraživanja i korištene materijale. U dijelu prikaza rezultata opisuju se rezultati istraživanja bez detaljnog tumačenja dok se u dijelu rasprave tumače i interpretiraju rezultati, uočavaju se sličnosti i razlike s dosadašnjim teorijskim i empirijskim nalazima. Na koncu, u tom se dijelu daju odgovori na postavljena istraživačka pitanja, a hipoteze se prihvataju ili odbacuju.

Središnji dio rada dobro je strukturiran ako je predmet istraživanja iscrpno i sažeto opisan, ima metodološku utemeljenost i dobru analizu građe, provjerljive hipoteze, sustavnost izlaganja i optimalan opseg. S druge strane, loša struktura središnjeg dijela podrazumijeva veliku količinu građe koja je nepovezana i nedovoljno interpretirana, previše široko i općenito postavljenu i opisanu temu, gomilanje citata bez adekvatne interpretacije i citiranje pomodnih autora (Oraić Tolić, 2011).

Zaključak

Zaključak je kratak i jasan završni dio akademskog rada koji čini otprilike 5 do 10% ukupnog teksta. U ovom se dijelu nudi sinteza rada sagledana na drugačiji način. Postoje dvije vrste zaključaka: zaključak-rezime i zaključak-perspektiva (Oraić Tolić, 2011). Zaključak-rezime karakterističan je po tome što donosi sintezu istraživanja i rezultata, komentar o tome kako se rezultati odnose prema zadanim ciljevima, moguća odstupanja od predviđenih rezultata i objašnjenja zbog kojih je faktora došlo do toga. S druge strane, zaključak-perspektiva podrazumijeva opisivanje važnosti samog rada u području, implikacije koje rad ima u teoriji i praksi te mogućnosti primjene rezultata. Također, ova vrsta zaključka donosi postavljanje otvorenih pitanja i prijedloga za daljnji rad. Ipak, prilikom pisanja akademskih radova najčešće dolazi do kombinacije obje vrste zaključka (Oraić Tolić, 2011). Važno je istaknuti da svaki zaključak mora sadržavati ponovni osvrt na središnju tezu i njenu obranjivost na kraju istraživanja i u kontekstu novih saznanja.

Popis literature

Literatura se piše prema standardima APA citatnog stila, što je opisano u prethodnim dijelovima ovih Uputa. Popis se kreira abecednim redom po prezimenu autora, a u njega ulazi isključivo ona literatura koja je citirana kroz akademski rad i navedena u citatnicama. Znanstveni članci,

knjige, poglavlja, online izvori i sl., ne odvajaju se zasebno već se svi pišu u istom popisu. Ipak, materijal koji ulazi u istraživački uzorak odvoja se od standardnog popisa literature. Točnije, ako su u radu analizirani npr. novinski članci, članci s portala, televizijski prilozi i drugi, to ulazi u poseban popis koji se naziva Popis istraživačkog uzorka (ili Popis analiziranih članaka i sl.).

Popis ilustracija

Ako se u akademskom radu koriste različite ilustracije poput tablica, grafikona, slika ili drugog materijala, potrebno je kreirati popis ilustracija. Popis ilustracija formira se na način da posebnim podnaslovom budu odvojeni grafikoni, tablice i slike, a pored naslova svake ilustracije mora pisati broj stranice na kojoj se ilustracija nalazi. Prilikom korištenja ilustracija u tekstu važno je voditi računa o njihovom označavanju. Iznad ilustracije potrebno je podebljano označiti radi li se o slici, tablici ili grafikonu te za svaki dodati broj kronološkim redoslijedom. Primjerice, **Slika 1.**, **Tablica 1.**, **Grafikon 1.**, **Slika 2.**, itd. Nadalje, ispod takvog označavanja u kurzivu se dodaje naslov određene ilustracije, a ispod same ilustracije i njen izvor. Ako je autor ujedno i kreator ilustracije, tada koristi oblik *Izvor:* autor/ica. U glavnom tekstu potrebno je navesti i objasniti pojam kojeg prikazuje ilustracija. Primjerice, „...kao što je prikazano u Tablici 1.“

Prilozi

Ako postoji materijal koji bi mogao narušiti logiku pisanja i strukturu rada, a potrebno ga je na neki način istaknuti u tekstu, tada se iza popisa literature dodaje dio s priložima. U tom dijelu najčešće se prilažu „dulji izvorni tekstovi, verzije rukopisa, fotokopije i faksimili dokumenata, veće tablice, formulari, upitnici, grafički prilozi, fotomaterijal i sl“ (Oraić Tolić, 2011, str. 42). Prilozi moraju biti obilježeni rednim brojevima i redoslijedom spominjanja, a u glavnom tekstu važno se pozvati na određeni prilog. Primjerice, „...kao što se nalazi u Prilogu 1.“

Sažetak i ključne riječi

Sažetak je „znanstvena minijatura visoke informativne vrijednosti“, a najčešće se piše kao jedan odlomak na početku ili na kraju rada (Oraić Tolić, 2011). Kao što mu i sam naziv kaže, karakteriziraju ga sažetost, kratkoća i jasnoća. Kod pisanja završnih i diplomskih radova potrebno ga je napisati i na hrvatskom i na engleskom jeziku. Da bi sažetak bio dobar, potrebno je opisati svrhu istraživanja, specifičnost predmeta, korištenu metodu istraživanja, rezultate i zaključak. Izbjegava se korištenje prvog lica jednine, citata i primjera, nepotrebnih detalja,

pretjerano stručne terminologije i bibliografskih podataka (Oraić Tolić, 2011). Ispod sažetka piše se nekoliko (4-6) ključnih riječi koje se odnose na predmet istraživanja i korištene metode, a odražavaju ukupnu logiku cijelog rada. Mogu se koristiti i sinonimi. Ključne riječi važne su upravo zbog toga što olakšavaju pretraživanje baza podataka i literature (Oraić Tolić, 2011).

Literatura

APA Style. (n.d.). *Style and Grammar Guidelines*. Preuzeto 5. travnja 2024. s <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines>

Dunleavy, P. (2005). *Kako napisati disertaciju. Kako planirati, skicirati, pisati i dovršiti doktorsku disertaciju*. Fakultet političkih znanosti.

Oraić Tolić, D. (2011). *Akademsko pismo*. Naklada Ljevak.

Silobrčić, V. (2003). *Kako sastaviti, objaviti i ocijeniti znanstveno djelo*. Medicinska zaklada.

Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., i Pološki Vokić, N. (2010). *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada – Kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. MEP.

Zelenika, R. (1998). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Ekonomski fakultet u Rijeci.

Ilustracije

Tablice:

Tablica 1	9
Tablica 2	25
Tablica 3	31

Slike:

Slika 1	7
Slika 2	33